

מסלול יציאה מהחומות

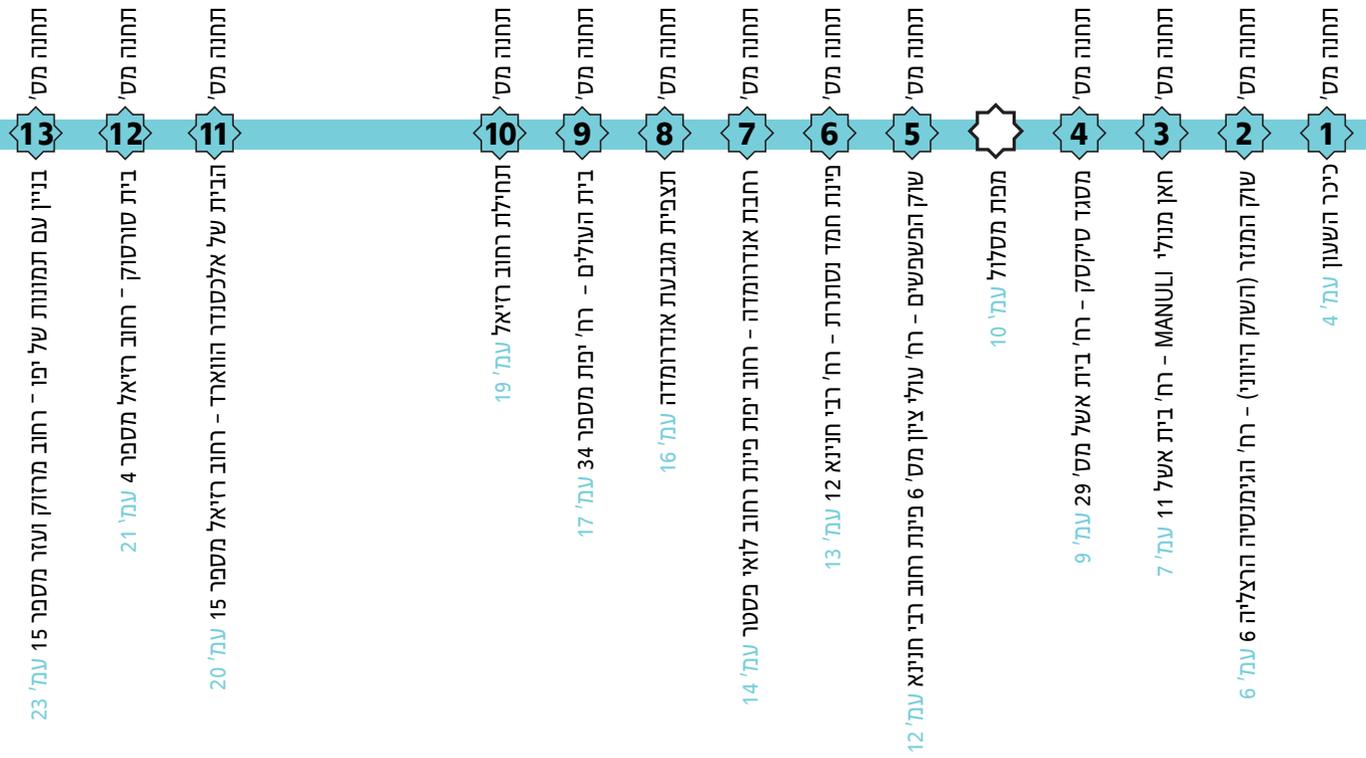

יפו 77א הפסקה

סיור קולי ביפו
מסלול היציאה מהחומות
הרנסאנס העות'מאני של יפו

הפעלת הסיור הקולי פשוטה מאוד, כל שעליכם לעשות הוא: ● להסתכל במפה ● להגיע לאתר הנבחר ● ולהפעיל שם את מערכת השמע. כל נקודה במסלול היא תחנה מסומנת במפה. אפשר לטייל לפי סדר התחנות, אך ניתן גם להתמקד במקומות נבחרים ולהתאים את הסיור לזמן שעומד לרשותכם. אפשר לשמוע את הסיור בשטח בכל מכשיר המנגן קבצי MP3 באמצעות אוזנייה אישית, או ברמקולים ניידים שמחוברים לנגן ומאפשרים האזנה קבוצתית.

שימו לב: **צליל יחיד *** - מסמן אתנחתא בתוך הרצועה. לאחר הצליל מומלץ ללחוץ על מקש ההשהיה (פאוז) ולהתארגן בהתאם להנחיות.

צליל כפול ** * - מסמן את סוף הרצועה. אחריו יש לעצור את המכשיר ולהפעיל אותו שוב בתחנה הבאה של הסיור.

תוכלו להתחיל את הסיור בכל תחנה שתבחרו, מגיעים לאתר ומפעילים את המכשיר ברצועה המתאימה. מומלץ לעיין במפה.

תחנה מס' 1

כיכר השעון

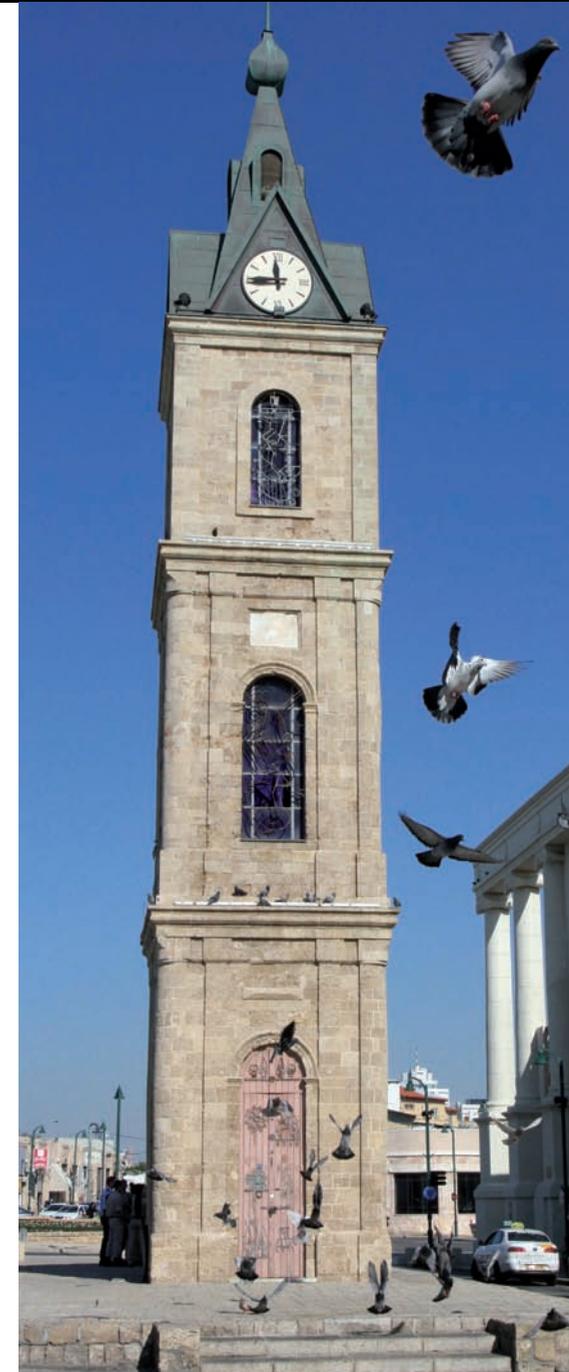
ברוכים הבאים לסיור של יפו מחוץ לחומות, שיוביל אותנו לאתרים שהחלו להיבנות במאה ה-19, כאשר העיר החלה להתפתח מחוץ לחומותיה.

במהלך המאה ה-19 התחילה יפו, כערים אחרות בארץ, להתפשט אל מחוץ לחומותיה. הצפיפות והגעתם של תושבים רבים לעיר המתפתחת הביאו לכך שבשנות השמונים של המאה ה-19 ניתן הצו הסופי, וחומות העיר, שמצבן כבר היה רעוע ממילא, נהרסו. החפיר מולא ועליו נסללה דרך רחבה (זהו רחוב יפת של היום), ויפו החלה להתפשט למרחב שסביבה בקצב הולך וגדל.

כיוון ההתפשטות הוכתב לאורך הדרכים שהובילו אל יפו וממנה: ברכס הכורכר שמדרום ונבנתה שכונת עג'מי, בעיקר ע"י ערבים נוצרים אמידים (מרונים ואחרים), שבנו חלק גדול מן הבתים בסגנון אירופאי מרווח. צפונה התרחבה העיר אל שכונת מנשייה, שנבנתה ע"י ציבור מוסלמי ברובו, בעל יכולות כלכליות מוגבלות יותר. מצפון-מזרח הוקמו השכונות היהודיות הראשונות, "נווה צדק ואחריה" "נווה שלום (שכונה)" נווה שלום. ממזרח לעיר לא נבנו כמעט בתים בשלב הראשון, מחוסר רצון לפגוע בפרדסים הפוריים ששכנו באזור שדרות ירושלים ומזרחה משם, לעבר אצטדיון בלומפילד ושכונת פלורנטיין של היום.

תהליך זה היה תהליך כלכלי, פוליטי, חברתי ואדריכלי ששינה את פניה של יפו והאזור והפך את יפו לעיר המשגשגת והחשובה בארץ ואף הקנה לה את הכינוי בערבית "ערוסת אל בחר" - כלת הים.

קוים לדמותו של תהליך מרתק זה - בסיור של היום. אנו נמצאים כעת בכיכר השעון. כיכר השעון מאפשרת

לנו לחוש היטב את אופי ההתרחבות של יפו אל מחוץ לחומות. תהליך זה החל באמצע המאה ה-19, בזמן השלטון העות'מאני בישראל. יפו של אז הייתה עיר נמל חשובה, ומאזור כיכר השעון יצאו דרכים מרכזיות לכל הארץ: הדרך הדרומית שנקראה בעבר רח' עג'מי הובילה לאשקלון, לעזה ולמצרים - זהו רחוב יפת כיום. הדרך מזרחה, שנקראה רחוב סיקסק, המשיכה לירושלים - כיום זהו רחוב בית אשל, והדרך הצפון-מזרחית, שחלקה נקרא רחוב איסכנדר עווד וחלקה נקרא רחוב בוסטרס, הובילה לשכם, צפון הארץ וסוריה, כיום זהו רחוב רזיאל. כיכר השעון שימשה באותה התקופה כמעין "תחנה מרכזית" לכל התיירים, הצליינים והמבקרים שהגיעו דרך נמל יפו. בכיכר פעלו עגלות הדליז'נסים - עגלות רתומות לסוסים או פרות שבאמצעותן אפשר היה להגיע לערים המרכזיות בארץ.

בכיכר ובסביבתה נראה בניינים ומונומנטים רבים של השלטון הטורקי - עות'מאני ששלט באזור קרוב ל-400 שנה. מגדל השעון שאנו רואים במרכז הכיכר הוא אחד מהם - המגדל נבנה בראשית המאה ה-20 לציון 25 שנות שלטונו של הוד מעלתו הסולטאן עבדול חמיד השני, שליט האימפריה העות'מאנית, והיה אחד מכמה מגדלים שנבנו לכבודו. הביטו בצריח המגדל הבנוי בסגנון אירופי.

שימו לב לפרט מעניין: מעל חלון הקומה השנייה מוטבעת כתובת מלבנית מיוחדת. בצד הדרומי מוטבעת הכתובת על גבי אבן ובשאר החזיתות היא משוחזרת באמצעות זכוכית בצבע טורקיז. כאן אפשר להבחין בחותמת של הסולטאן מאיסטנובול, הקרויה "טוגרה" - זהו אחד הסמלים המובהקים של האימפריה העות'מאנית, וחומות דומות נוכל לראות במבני ציבור אחרים סביב כיכר השעון ובמקומות אחרים בעיר.

מי מימן את השעון שעל המגדל, אתם בוודאי שואלים? אז, בבנייתו תמכו גורמים רבים, ערבים ויהודים

כאחד, וביניהם גם משפחת מויאל, משפחה יהודית עשירה. אגדה משפחתית מספרת שליוסף מויאל הייתה חנות בכיכר, והוא היה האדם היחיד בסביבה שהחזיק ברשותו שעון כיס. כאשר נחנך קו הרכבת בין יפו לירושלים רצו הנוסעים להספיק לעלות על הרכבת הקרובה, ולכן פנו אל חנותו בשאלה פשוטה: מה השעה? היום מר מויאל היה שם שלט "כאן לא מודיעין", אז משקצה נפשו בשאלות החוזרות ונשנות תרם את הסכום הדרוש להקמת השעון, כדי לאפשר לכולם לדעת מה השעה בכל עת.

את השעונים על המגדל התקין ותחזק השען משה מוריץ שינברג מרומניה. משה שינברג פעל רבות לקידומו של הרעיון הציוני, הוא יזם בניית חנויות ביפו והיה מעורב בעסקאות למכירת קרקעות עבור היישוב בארץ ישראל.

במשך שנים רבות לא פעל השעון, ובמסגרת פרויקט חידוש יפו וכיכר השעון הוא תוקן על ידי העירייה. היום אפשר לשמוע את צלצוליו בכל שעה שלמה (עגולה).

אם נסתכל מערבה, לכיוון הים, נבחין ברקע בצריח המסגד הגדול של יפו, הידוע גם בשם מסגד מחמודיה, וקרוב אליו נוזה חזית מסחר גדולה. גם החנויות עברו שיפוץ והן אחידות במראה ובשילוט. במרכז שדרת החנויות תראו שער גדול ומקושט - זהו הפתח שדרכו נכנסו השליטים אל מתחם המסגד לתפילה. השליטים רצו להימנע מלעבור בסמטאות הצפופות והרועשות של יפו העתיקה ומלפלט את דרכם למסגד, ולהתחכך בין המוני העם, לכן ציוו על בניית פתח מפואר זה שיוביל אותם הישר מבית הממשל שעמד בצדה השני של הכיכר, אל המסגד.

תחנה מס' 2

שוק המנזר (השוק היווני)

- רח' הגימנסיה הרצליה 6

'סוק א דיר', שפירושו שוק המנזר בערבית, נבנה ע"י המנזר היווני האורתודוקסי של יפו, ומכאן שמו. הכניסה היוונית רכשה שטחים רבים ממזרח לכיכר השעון ובנתה בהשקעה כספית נדיבה מתחם מסחרי גדול ומפואר המשתרע לאורך רחוב זה ובסמטאות הסמוכות.

יציאת מוסדות השלטון אל מחוץ לחומות העיר העתיקה, שיפרה את תחושת הביטחון ואפשרה לפתח את השוק מחוץ לחומות. השוק הצפוף והלא סיטרי שבתוך החומות הוחלף בשוק מודרני לזמנו, מקורה, רחב ונוח.

אנחנו יכולים לראות את החנויות בעלות הפתחים הרחבים והגדולים שנועדו להעניק נוחות מירבית לבאי המקום. שימו לב לפינות הרחוב המעוגלות, הן

תחנה מס' 3

חאן מנולי MANULI

- רח' בית אשל 11

נגיע עד בית אשל 11 ונתמקם בצדו השני של הרחוב, בנקודה שבה נוכל להשקיף על הבניין כולו, לאחר הצליל נאזין להסבר.

אנו נמצאים ברחוב בית אשל שבו נוכל להבחין בצד אחד בחנויות השייכות לשוק הפשפשים ובצדו השני - בבניין שבקומתו הראשונה שורה של קשתות - זהו חאן מנולי.

לאורך הדרכים הראשיות ונתיבי התנועה המרכזיים ביפו, התפתח חלק חשוב מהבינוי מחוץ לחומות שהיווה נקודת מפנה משמעותית בהתפתחותה של יפו. לאורך רחוב בית אשל עברה הדרך לירושלים והחל מאמצע המאה ה-19 עברו בה אלפי אנשים מדי חודש: אפשר לראות בה צליינים, סוחרים, קונסולים, אנשי דת, עולים חדשים ועוד... בשל כך הוקמו לאורך הרחוב הססגוני הזה אכסניות, חאנים ובתי מלון זולים ולצדם בתי מסחר ומחסנים שבהם רוכזו הסחורות בדרכן לירושלים. מכיכר השעון ומאזור החאן יצא קו דיליז'נסים מרכזי, עם עגלות רתומות לסוסים, שבתוכן הותקנו ספסלי ישיבה לנוסעים ליעדים שונים בארץ.

חאן מנולי היה פונדק דרכים חשוב והמבנה הפרטי הראשון שנבנה מחוץ לחומות יפו העתיקה. הוא נבנה ביוזמתו של ארמני בשם שהאה מנוליאן - ה"קוואס", משרתו של קונסול אוסטריה בירושלים, שצפה את הגידול בתנועת הנוסעים ביפו והחליט להשקיע את כספו בהקמת אכסניה שתשרת אותם.

חצר החאן בקומה התחתונה שימשה לחניית גמלים ואחסון סחורות, ובקומה העליונה, המשופצת כיום,

ניבנו כך כדי לאפשר מעבר נוח של עגלות וכרכרות שנכנסו למתחם. ל"סוק א דיר" שבעה פתחים הפונים לכיוונים שונים ובנויים בסגנונות שונים. מעל חלק מהפתחים יוכלו חדי העין, שבינכם, להבחין בסמל ה"טאפוס" - סמלה של הכניסה היוונית-אורתודוקסית.

כמו בכל מרכז מסחרי שמכבד את עצמו, הקפידו המתכננים של "סוק א דיר" על בנייה אסתטית ואיכותית שכללה שילוב של אבן גיר - אותה אבן האופיינית לבתים בירושלים.

רוב הבתים באותה תקופה ביפו היו בנויים מאבן הכורכר המקומית, שהייתה זולה וזמינה, ואילו אבן הגיר הקנתה למקום מראה יוקרתי. השוק נמצא על שטח אדמה גדול מצדה המזרחי של כיכר השעון והינו מתחם שוק מפותח ומושקע.

שימו לב לגגוני הברזל התלויים מעל הרחוב. בעבר שימשו קונסטרוקציות ברזל אלו כבסיס לקירוי הרחוב. במסגרת שיקום הרחוב ע"י העירייה עתיד רחוב זה לחזור ולהיות מקורה, כשהחנויות המשופצות והגגונים המשופצים יחזרו לשמש בייעודם המקורי.

רחוב הגימנסיה העברית שבו אנו עומדים קיבל את שמו משום שבקצהו עמד, במשך כשנה, הבניין הראשון של "הגימנסיה העברית", שמאוחר יותר עבר לת"א, למקום שבו עומד כיום הבניין רב הקומות של מגדל שלום.

הגימנסיה העברית נוסדה ע"י בני הזוג יהודה לייב ופאניה מטמן-כהן, ששמו לעצמם מטרה להקים בית ספר תיכון עברי ראשון בארץ ישראל. הקמתה של הגימנסיה הייתה ביטוי נוסף של התפתחות היישוב היהודי ביפו בתחילת המאה ה-20.

מכאן נמשיך לרחוב בית אשל 11: תוכלו לחזור לכיכר השעון ולפנות שמאלה ברחוב בית אשל, מומלץ לעיין במפה.

תחנה מס' 4

מסגד סיקסק
רח' בית אשל מס' 29

בעיקול הדרך העתיקה שהובילה מיפו לירושלים נראה את הצריח הקטן של מסגד סיקסק. הרחוב נקרא פעם על שם משפחת סיקסק המיוחסת שהייתה בעלת נכסים רבים באזור והיא שהקימה את המסגד הקטן הזה.

נבית במסגד- ונחפש שלוש קשתות נמוכות אשר מאחוריהן הייתה בריכה. זהו הסביל, שנקרא גם רהט או שוקת, ששימש כמפעל ציבורי חשוב לאספקת מים.

בדומה לסביל סולימן הניצב ביציאה מיפו העתיקה, גם סביל זה שוכן על הציר הראשי ומספק מי שתייה לעוברים על אם הדרך ולמתפללים במסגד.

נושא אספקת המים היה אחד הנושאים המרכזיים שבאמצעותם ביססו השליטים את מעמדם. השליטים דאגו לאספקת מים זמינה לנתיניהם ושליט שעשה זאת היטב ובקביעות, נחשב אהוד ומוצלח.

במרכז הקשת ישנה "סֶבֶלָה" ובה כתובת הקדשה ובקצה העליון שלה אפשר להבחין ב"טוגרה", החותמת של הסולטאן, המוכרת לנו כבר, ממגדל השעון ומבניין המשטרה התורכי-עות'מאני.

נפנה ימינה ונמשיך עד רחוב עולי ציון שבו נפנה ימינה לכיוון שוק הפשפשים. עליכם לצעוד כ- 200 מטרים לאורך רחוב עולי ציון עד להצטלבות הרחובות עולי ציון מס' 6, בן-יאיר ורבי חנינא. שם נעצור באחת הפינות ונאזין להסבר בתחנה מס' 5.

בדרך אתם מוזמנים לשוטט בין החנויות הייחודיות של השוק וליהנות מהן.

נדירים ביפו של אותם הימים, הפכו האכסניות למקום הטבעי למפגש חברתי. עבור העולים החדשים, שזה עתה הגיעו לנמל וביקשו למצוא את דרכם לאחת המושבות או לירושלים, הייתה האכסניה התחנה הראשונה בארץ ישראל.

כאשר החלו להיבנות אכסניות רבות נוספות לאורך הדרך הראשית, איבד החאן ממרכזיותו כמקום כינוס והפך לאכסניה פשוטה וצפופה - ומנוליאן העדיף להחכיר ב-1889 את המבנה לזוג יהודים שעלו מרוסיה - קראו להם ישראל ורביקה כהן.

נתקדם מזרחה עד לעיקול בהמשך הרחוב ונעצור מול מבנה המסגד הנמצא בבית אשל מס' 29. שם נאזין להסבר על התחנה הבאה.

נבנו חדרי האורחים. משני צדי הבניין אפשר להבחין במרכזי הנחושות המחודשים כפי שהיו במאה ה-19. מעל פתחי המסחר שבקומה הראשונה נבנו חלונות עגולים דמויי חלונות אונייה. חלונות אלה נקראים "טָאקָה" והם שימשו כמעין פתחי מיזוג האוויר של אותה תקופה. חלונות האווורור בשילוב עם התקרה הגבוהה מייצרים אקלים פנימי נפלא - נעים מאוד בחורף ומאוורר להפתיע בקיץ. שימו לב לקירות המבנה בקומה הראשונה, הטיח שהתקלף עם השנים חושף בפנינו את אבן הכורכר שממנה נבנו מרבית הבתים ביפו באותם הימים.

הבניין היה לאכסניה המפורסמת ביותר של אנשי העלייה הראשונה והשנייה שהגיעו ליפו מהמושבות לצורך סידוריהם ועסקיהם. מאחר שמקומות מפגש וביולי ליהודים [כגון בתי תרבות או בתי קפה] היו

יציאה מהחומות

תחנה מס' 6

פינת חמד נסתרת רח' רבי חנינא 12

פינת חמד זו מציגה את סיפורה של יפו המתחדשת של המאה ה-21, שבה משפצים ומחדשים את הבתים שנבנו בשלהי המאה ה-19, כאשר החל תהליך היציאה אל מחוץ לחומות. הייתה זו תקופה של גשוג ופיתוח מואץ שהוביל להקמת שכונות חדשות כמו זו שאנו עומדים במרכזה. אולם עם השנים הזנחו הבתים ורק עם תחילת שנות האלפיים זכה אזור זה לעדנה מחודשת עם פיתוחם של פרויקטים חדשים למגורים.

נביט על הבניינים השונים ברחוב רבי חנינא ונוכל להבחין בשילוב בין הבנייה המקורית לבין האלמנטים המודרניים. כאשר נלך לאורך הרחוב ונחלוף על פני מפרצי החנייה, נבחין בקלות בהבדל בין החדש לישן, כמו לדוגמה קשתות מחודדות מקוריות מאבן כורכר מול עמודי תמך מברזל שנועדו לחזק את המבנה המקורי. שימו לב למרפסות בעלות שלוש הקשתות, תבנית אופיינית לבניינים המפוארים של עשירי יפו בסוף המאה ה-19. תבנית עיצובית כזו נקראת "ליוואן"

יפו "הנמל שמול ירושלים". יפו הייתה עבור ירושלים שער כניסה מארצות אירופה ונתיב מילוט אסטרטגי במקרה של התקפה על הממלכה הצלבנית. כאן התגלו בתי-מגורים, מתקנים שונים, מבני ציבור, חלק מרחוב וחלקים מהביצור המזרחי שכלל מגדל ולצדו חפיר. לאחר גירוש הצלבנים במאה ה-12 נהרסה יפו כליל ע"י הממלוכים והיישוב בה התחדש לאיטו. החומות הוקמו מחדש רק במאה ה-18. אגב, ברחוב עולי ציון נתגלה במסגרת חפירות של רשות העתיקות תותח השייך כנראה לצבאות נפוליאון שצרו על יפו בשנת 1799.

האזור הפך להיות פעיל החל מאמצע המאה ה-19, כאשר יצאו תושבי יפו אל מחוץ לחומות. בסביבה נבנו בתים יחד עם התפתחה פעילות מסחרית ענפה. רק בתקופת המנדט הבריטי התגבש השוק לצורתו הנוכחית.

מתחילת שנות האלפיים עבר מתחם השוק "מתיחת פנים" כוללת שהפכה אותו למסודר ולמסוגן, תוך הקפדה על שמירת הצביון הייחודי שלו. עבודות השיקום כללו גם את חידוש "מרכז עמיעד" המשמש לתערוכות מתחלפות, ירידים ומופעי תרבות. אפשר לזהות את "מרכז עמיעד" בקלות על פי הקירות הכתומים ומיקומו המרכזי סמוך לרחבת הרוכלים.

קחו את הזמן, הסתובבו והנאתכם בשוק הססגוני, ובקצב יפואי. מומלץ גם להביט על הבתים והמרפסות האופייניים כל כך לבנייה של יפו מחוץ לחומות. לאחר שתסיימו את השיטוט גשו ל "מרכז עמיעד" ברחוב עמיעד" 12. מומלץ לבדוק שם אם יש כעת תערוכה או פעילות תרבות כלשהי ולהיכנס למקום.

- *
**

כדי להגיע לתחנה מס' 6 צאו מרחוב רבי חנינא פינת רחוב עמיעד 12 דרומה, לאורך רחוב רבי חנינא, עד לבית מספר 12, שם נאזין להסבר הבא.

תחנה מס' 5

שוק הפשפשים רח' עולי ציון מס' 6 פינת רחוב רבי חנינא

שוק הפשפשים הוא גן עדן של חפצים עתיקים ופרטי נוסטלגיה. שוטטות בסמטאות השוק כמוה כמסע במנהרת הזמן, בין כלים ואביזרים משומשים, המספרים כל אחד את סיפורו המיוחד. כמו כן, אפשר לבקר בחנויות ובבוטיקים של מעצבים צעירים ועכשוויים.

בחפירות שנערכו באזור השוק נחשפו שכבות יישוב עתיקות מן התקופה ההלניסטית, מלפני כ-2300 שנה, ועד ימינו. הממצאים הבולטים ביותר שייכים לתקופה הצלבנית, שבה עולה חשיבותה היחסית של יפו בהיותה הנמל המרכזי של ירושלים ומרכז דתי ואדמיניסטרטיבי. בתקופה הצלבנית נקרא נמל

הגענו לשוק הפעיל ביותר ביפו. הביטו סביבכם - המראות, הצלילים והריחות מדברים בעד עצמם. השוק הומה אדם בכל ימות השנה, החנויות והדוכנים פעילים בעיקר בימי חול, המסעדות ובתי הקפה פתוחים גם בסופי שבוע.

השוק הזה מהווה מוקד משיכה למבקרים, לתיירים ובמיוחד לחובבי מציאות וחפצי יד שנייה. תוכלו לשוטט בין החנויות הקבועות או להגיע לרחבת הרוכלים ליד הבניין הכתום, בפינת הרחובות רבי חנינא ורחוב עמיעד מס' 12, שבה תראו שוק אותנטי של רוכלים המציעים סחורה שעברה גלגולים רבים.

רוח ה"ארט נובו" ART NOUVEAU של פריז, ברצלונה או פראג מלפני 100 שנה נושבת כאן בשובבות. מכאן נצא דרומה לרחוב הראשי - רחוב יהודה מרגוזה ובו נפנה ימינה עד לרחוב יפת. ברחוב יפת נתקדם צפונה עד לרחבת "אנדרומדה" שבפינת רחוב לואי פסטר ורחוב יפת. מומלץ לעיין במפה. שם נאזין להסבר הבא.

**

ומקורה בסגנון עות'מאני עם השפעות איטלקיות. הקשת המרכזית כוללת דלת למרפסת והקשתות בצדדים הן חלונות בלבד שמאחוריהן משתרע מרחב המגורים העיקרי. החלונות העגולים הם פתחי אוורור דומים לאלו שראינו בחאן מנולי, חלקם מקוריים ואחרים הם תוספות אדריכליות מודרניות. עלו במעלה הרחוב עד לגינה ליד בית מספר 20 והמשיכו להאזין להסבר.

*

תחנה מס' 7

רחבת אנדרומדה רח' יפת פינת רחוב לואי פסטר

אנו עומדים ברחבת אנדרומדה - רחבה ציבורית בפינת הרחובות יפת ולואי פסטר.

במקום שבו אנו עומדים, עמדה מאמצע המאה ה-19 ועד לתחילת המאה ה-20 תחנת ההסגר הקרנטינה, שאליה הוכנסו להסגר זמני אנשים שזה עתה הגיעו לארץ וטרם עברו בדיקה רפואית לשלילת מחלות מדבקות, או עד להבראתם של החולים.

צפונית לנו עברה החומה של יפו העתיקה שעלתה לאורך רחוב יפת ופנתה כאן מערבה לכיוון הים, לאורך רחוב לואי פסטר. זה היה הקטע הדרום-מזרחי של החומה.

פינת החומה הייתה הנקודה הגבוהה ביותר בחומה של יפו העתיקה ולכן עמד כאן מבצר גדול ששמר על יפו מכיוון דרום-מזרח. במהלך המאה ה-19 החלו החומות שהגנו מאות שנים על יפו לעכב את התפתחות העיר. האוכלוסייה גדלה, הצפיפות בתוך

מימינכם אתם יכולים להבחין בגינה מטופחת ובה עצים עתיקים, כגון דקל הוושונגטוניה, פיקוס וברושים וספסלי ישיבה, מקום מוצל עם מתקן שתייה שנבנה בהשראת הסבילים של יפו. כאן לא נמצא את כתובת הסולטאן אלא ראש חתלתול שמפיו נשפכים המים...

נתקדם עד סוף הסמטה ונעצור ליד בית מס' 26 השוכן סמוך לגן קטן, שם נפנה ימינה ונלך לאורך הקיר עד סוף השביל, נעצור, נתמקם ונאזין להסבר הבא.

לעומת חלקים מהרחוב שטרם שופצו, מתגלה לנו כאן חזית של אחד הבתים המיוחדים ברחוב רבי חנינא בו הפגינו האדריכלים יצירתיות רבה כאשר שילבו בעיצוב הבית מוטיבים יפואיים ומוטיבים מאגן הים התיכון.

נרים את מבטינו ונבחין בעלי אבן לבנים, המדמים עץ תפוז או פיקוס מתפשט על הקיר הכתום. נראה שעל הסורגים בחלונות מטפסים ענפי גפן. הקישוטים בכותרות העמודים שבצדי החלונות מהווים מזכרת לגנדרנות של עשירי יפו מהמאה ה-19. תריסי העץ בקומה השנייה מוקפדים אך פשוטים. שימו לב גם לשילוב בין קיר אבן הכורכר המקומית לבין הפיסול שבחזית וקיר הטיח האדום המעלה ניחוח איטלקי. האם אנחנו נמצאים ביפו או בטוסקנה? מבלבלים?

מחלה, מתוך רצון להעניק חינוך על פי השקפתם. כיום פעילים ביפו שניים מתוך שלושת בתי הספר הללו. מבנה ה"שאטו" הדומה לטירה שימש כבית ספר על יסודי ממלכתי לאוכלוסייה ערבית עד שעבר למשכנו החדש.

בבית הספר "טביתה" מיסודה של הכנסייה הסקוטית לומדים תלמידים נוצרים, מוסלמים ואחוז קטן של יהודים ובני דתות אחרות שרובם מתגוררים ביפו ובסביבתה. הלימודים בבית הספר מתקיימים בשפה האנגלית.

בבית הספר "האחים", קולז' דה פריז, לומדים כיום תלמידים בכיתות א' עד י"ב, ביניהם נוצרים, מוסלמים ויהודים. הלימודים מתקיימים בשפה הצרפתית ותלמידי בית הספר נבחרים ע"פ שיטת הברגות הצרפתית.

אם ברצונכם ליהנות מהתצפית היפה שמציע מתחם אנדרומדה תוכלו להיכנס למתחם דרך השער ולהשקיף מצדו השני על יפו העתיקה, נמל יפו וחלקה הצפוני של שכונת עג'מי. לאחר מכן מומלץ לחזור לכאן כדי להמשיך את הסיור במורד רחוב יפת.

**

החומות פגעה באיכות החיים ותנאי התברואה הירודים שנוצרו כתוצאה מכך גרמו להתפרצות מחלות. גם שיפור המצב הביטחוני הכללי בארץ במאה התשע עשרה והתפתחות המסחר המואצת תרמו לכך שהחומות החלו לאבד את משמעותן וחשיבותן. תהליך זה הוביל את מושלי יפו לשנות את תכנון העיר: החומות נהרסו והחפיר לאורך רחוב יפת נסתם והפך לדרך ראשית. במקום החומות נבנו בתים חדשים שבהמשך התפשטו דרומה לאורך רחוב יפת.

נפנה כעת את מבטינו לצדו המזרחי של רחוב יפת ונבחין בכמה בנייני ציבור גדולים, אחד מהם דומה לטירה (בצרפתית: "שאטו") - זהו בית הספר מיסודן של אחיות מסדר סנט ג'וזף. המסדר הזה בנה בניינים נוספים באזור וביניהם גם בית חולים שעליו נדבר בהמשך הסיור.

משמאלו, מאחורי שני העצים הגבוהים בחזית, נבנה בית ספר נוצרי נוסף - קולז' דה פריז, וצפונה לו במורד הרחוב נמצא בית ספר "טביתה" של הכנסייה הסקוטית שנוסד ב-1863 בעיר העתיקה ביפו ועבר למשכנו זה ב-1875.

ריכז בתי הספר הסמוכים זה לזה נובע משיפתם של מסדרים או זרמים נוצריים שונים להקים בתי ספר

תחנה מס' 8

תצפית מגבעת אנדרומדה

נעבור בשער הכניסה ונחצה את הגשר אל תוך פרויקט אנדרומדה. נעבור את קומפלקס הבניינים עד למדרגות היורדות לכיוון נמל יפו, שם נעצור על אחת ממרפסות התצפית ונמשיך בהאזנה להסבר הבא.

מכאן נוכל ליהנות מתצפית ייחודית על נמל יפו והאתרים שסביבו.

נפנה את מבטינו מימנה לכיוון יפו העתיקה ונראה את המגדלור הישן בצבעי אדום ולבן בולט מעל הבתים. השפה האדריכלית של יפו העתיקה באה לידי ביטוי בבתים מאבן הכורכר, בקשתות, בקמרונות ובגגות השטוחים. מכאן אפשר לראות היטב את המבנה הטופוגרפי של העיר החולשת בגובהה על הים.

לרגלי הגבעה ניצב המשכן של להקת המחול "מיומנה", להקה ישראלית רב-תחומית המשלבת מחול, תנועה, קול ומשחק וזוכה להצלחה רבה ברחבי העולם.

במרכז הישר מתחתינו נבחין במתחם ההאגרים הגדול של נמל יפו.

נמל יפו הינו אחד הנמלים העתיקים בעולם, ולאורך כל ההיסטוריה שימש כאחד משעריה הימיים של הארץ והשער הימי החשוב של ירושלים. נמל יפו עצמו, אשר מוגן ונשלט ע"י יפו העתיקה, נבנה על גבי סלעי כורכר אשר יצרו שובר גלים טבעי. המתחם נבנה כך שישירת וייתן מענה לסוחרים לצורך אכסון תפוזים וסחורות אחרות.

בתחילת שנות השלושים הרחיבו הבריטים את הנמל הישן, הם העמיקו אותו ובנו את המחסנים ("האגרים") שאותם אנו רואים כיום.

עד שנת 1936 שימש נמל יפו כנמל החשוב בארץ, ועברו בו סחורות ונוסעים רבים. במהלך מאורעות המרד הערבי בשנים 1936 - 1939 הושבת הנמל ופעילותו שותקה כמעט לחלוטין. עקב השבת הנמל נפתח לצדו בתל-אביב נמל עברי חדש, נמל תל-אביב, שאליו עברה חלק ניכר מהפעילות המסחרית.

לאחר קום מדינת ישראל שימש נמל יפו בעיקר לייצוא תפוזים. בשנת 1965, עם הקמת נמל אשדוד, הופסקה הפעילות המסחרית בנמל יפו למעט פעילות דייגים.

בשנת 2006 רכשה עיריית תל-אביב-יפו את נמל יפו מידי מדינת ישראל והחלה בפיתוחו ושיקומו כמתחם בילוי ותרבות.

הנמל שסבל שנים רבות מהזנחה זוכה בשנים האחרונות לעדנה מחודשת בעקבות תהליכי השיקום והחינוך. הוא הפך למוקד תיירות, תרבות, נופש ומסחר, ומושך קהל רב בכל ימות השבוע למסעדות, בתי קפה והגלריות שהשתכנו בו.

החייאתו ופיתוחו של נמל יפו לרווחת תושבי תל-אביב-יפו והציבור בכלל מתבצעים תוך שמירה על אופיו הייחודי כנמל דייגים ומרכז קהילתי פעיל.

אם החלטתם לטייל בנמל, כדאי לבקר בתיאטרון "נא לגעת" - תיאטרון ששחקניו הם כולם עיוורים-חירשים. במקום פועל גם בית קפה שבו תוכלו להזמין קפה ועוגה בשפת הסימנים.

משמאל אפשר לראות את גגות הרעפים והקירות המטויחים של שכונת הנוצרים המרונים של עג'מי. שכונה זו מסמלת את אחד השיאים של תהליך היציאה מהחומות. תוכלו להבחין בבתים היפים של עשירי יפו שבנו את בתי המידות שלהם על גבעת הכורכר, במקום גבוה שבו אפשר ליהנות מהבריזה הימית, עד היום אלה הם הרחובות היקרים ביותר ביפו. המרונים היגרו ליפו מסוריה ומלבנון בראשית המאה ה-19, התיישבו במרכז העיר העתיקה וממנה יצאו

אל שכונת עג'מי בהמשך המאה. הם בנו כנסייה נוצרית השייכת לנצרות המזרחית-קתולית, המקבלת את מרות האפיפיור כיום. מרבית העדה המרונית מתרכזת בלבנון, שם הם מהווים כ-25% מהאוכלוסייה.

תהליך היציאה מהחומות שינה את פניה האדריכליים של יפו ומכאן אפשר לראות במבט אחד את ההבדלים הגדולים בין יפו שבתוך החומות לזו שמחוץ להן: מימין, בתוך החומות - אבן כורכר חשופה, כיפות, קמרונות וקשתות, בתיים במתכונת קטבה המגובבים זה על זה וכמעט ללא גגות רעפים. הגגות שאתם רואים הם מאוחרים יותר.

משמאל, בעג'מי - בתי מידות גדולים, מטויחים, בעלי גגות רעפים ותכנית מתאר של עיר מסודרת הרבה יותר.

אם ברצונכם להגיע לנמל וליפו העתיקה תוכלו לרדת במדרגות ולשוטט להנאתכם.

להמשך הסיור שלנו נחזור לרחבת הכניסה שממנה הגענו. בדרך לשם תוכלו להתרשם מהבנייה היוקרתית של הקומפלקס: בניינים מצופים באבן ירושלמית, בריכת שחייה, חצרות עם דקלים, מדשאות ותעלות מים בסגנון השקייט הפרדסים של פעם. ברחבת הכניסה נאזין להסבר הבא.

נתבונן במבנה המרשים הניצב צפונית לנו, בפינת הרחובות יפת ולואי פסטר.

בפינה זו נבנה לאחר הפלת חומות העיר, בשנת 1882, בית החולים הצרפתי על ידי מסדר הנזירות סנט ג'וזף. היה זה בית חולים מודרני מהראשונים ביפו, והוא פעל עד 1967. מבנה מיוחד זה, הבנוי בסגנון ניאו-גותי מעורב בניאו-רנסנס, נועד לשימור ועתידי להפוך לבית מלון בוטיק יוקרתי. תוכלו להתרשם

מפאר הבניין כאשר תמשיכו במסלול צפונה במורד רחוב יפת. עצרו מול השער המעוטר של בית החולים הצרפתי. שימו לב לעיצוב הידיות, לעיטורים היפים ובמיוחד למקושים המקושטים בפנים אנושיות המוצבים על דלת הכניסה.

כדי להגיע לתחנה הבאה - בית העולים - נרד צפונה לאורך רחוב יפת וניכנס לסמטה הקטנה הנמצאת מצפון לבית מספר 34 ומובילה למגרש חנייה שבו עצי פיקוס שם נאזין להסבר הבא.

תחנה מס' 9

בית העולים רח' יפת מספר 34

בית העולים הינו הבניין השוכן בצד הדרומי של החצר. הבניין נרכש ע"י משלחת שכללה נציגים ציוניים ממדינות שונות ואשר שוגרה, בהסכמת ממשלת בריטניה, אל ארץ ישראל בשנת 1918. המשלחת אמורה הייתה להסדיר את ארגון האוכלוסייה היהודית בארץ אחרי מלה"ע הראשונה. המשלחת שבראשה עמד חיים וייצמן נקראה "ועד הצירים לארץ ישראל" והיא אשר רכשה את המבנה שנועד לשכן עולים בימים הראשונים לשהותם בארץ. העולים היו מגיעים לאכסניה הישר מנמל יפו, ולאחר שהייה בת כמה ימים - היו ממשיכים ליעדיהם השונים בארץ. הבית שימש, אם כן, כמקום לינה, חדר אוכל וגם בית חולים לעולים.

ב-1 במאי 1921 פרצו מאורעות תרפ"א שנמשכו ביפו שלושה ימים. הפורעים, חמושים בסכינים, מקלות ומוטות ברזל התנפלו תחילה על תהלוכת 1 במאי של פועלי תל-אביב שנכנסה לשכונת מנשה.

תחנה מס' 10

תחילת רחוב רזיאל

אנו נמצאים ברחוב רזיאל, אחד הרחובות המרכזיים והחשובים ביפו החדשה, דרכו יצאה הדרך לשכם ולצפון הארץ.

רחוב רזיאל נשא בעבר שני שמות: רחוב הווארד ורחוב בוסטרוס.

מכיכר השעון עד לרחוב הדואר הוא נקרא רחוב הווארד, ומהדואר עד שדרות ירושלים - רחוב בוסטרוס. השם בוסטרוס הלך ו"השכיח" אט-אט את האוורד עד "שהשתלט" על הרחוב כולו. כאשר נתקדם לאורך הרחוב נכיר את הדמויות השונות שעל שמן הוא נקרא.

הרחוב שימש כרחוב המסחרי היוקרתי של יפו-החדשה, היא יפו שמחוץ לחומות. יוסף ברסלבי בספרו "בנותיבות לא סלולות אל ידיעת הארץ" מתאר את הרחוב כך:

"לאורך רחוב בוסטרוס היו החנויות החשובות ביותר של המסחר ביפו: חנויות לממכר בגדים, מעילים, שמלות נשים, כובעים, נעליים...משרדי חברות אוניות, המשרד הארץ ישראלי של ההסתדרות הציונית, בנקים...מלון קמיניץ, ועוד ועוד.

יוקרה מסחרית למטה, במפלס הרחוב, ובנייה יקרה למגורים ממעל הפכו את הרחוב גם למרכז הפעילות הציונית של יפו.

הכינוי רחוב היהודים ניתן לו בשל המפעלים הציוניים הרבים שפעלו כאן: הגימנסיה העברית במשכנה הראשון שהיה בקרבת מקום, ומלון קמיניץ שבו התארח הרצל בביקורו בא"י בשנת 1898.

סמוך אלינו היה משכנו של הוועד הפועל של חובבי ציון וב-1908 החל לפעול מהרחוב גם המשרד הארץ ישראלי של ארתור רופין שבו ניהל את ההתיישבות בארץ ישראל. כמו כן פעל ברחוב זה בית המשפט העברי הראשון, שמוזכר בספריו של ש"י עגנון.

אנו לוקחים נשימה וממשיכים צפונה לאורך רחוב יפת לכיוון כיכר השעון. עצרו ליד בית מספר 18 והאזינו לקטע הבא.

שימו לב לבית מספר 18 - הסתכלו היטב מעל שער הכניסה לבית ותוכלו להבחין בשלט נחושת ישן המורה על הימצאותו במקום של בנק אנגלו-פלסטינה. בנק אנגלו פלסטינה היה המוסד הפיננסי המרכזי של היישוב בסוף תקופת האימפריה העות'מאנית, בכל תקופת המנדט הבריטי ואף בראשית ימי מדינת ישראל. משרדיו הראשונים של הבנק נפתחו כאן בשנת 1903 והעניקו שירותים כלכליים בסטנדרטים בריטיים לסוחרי יפו ואיכרי המושבות. לימים הפך בנק אנגלו-פלסטין לבנק לאומי.

המשיכו במורד רחוב יפת צפונה, עברו את כיכר השעון ועצרו בתחילת רחוב רזיאל המתחבר אל מעגל התנועה. האזינו שם לתחנה הבאה.

בית העולים

המהומה התלקחה במהירות, ואליה הצטרפו שוטרים ערבים שלא היססו לירות בנושקם האישי. אחת המטרות ששמו להם הפורעים היה בית העולים. מנהלי בית העולים, יהודה ודובה צ'רקסקי, החלו לארגן את ההגנה על המתחם. למרות מאמציהם הצליחו ההמונים לפרוץ לבית העולים, רצחו 13 אנשים ופצעו 26. בין הנרצחים היו גם בני הזוג צ'רקסקי אשר סירבו להצעתו של קצין משטרה להתפנות מהבית מבעוד מועד.

יוסף חיים ברנר היה החלל הידוע ביותר של מאורעות אלה, הוא נרצח בבית משפחת יצקר, לא רחוק מצומת הולץ של ימינו.

נרצחי מאורעות תרפ"א נטמנו בבית הקברות טרומפלדור בתל אביב, בשורת הכניסה הראשונה. זוהי עדות לתחילתו של הקונפליקט הגדול בין היישוב הערבי ליישוב היהודי ביפו בשנים שקדמו להקמת המדינה. זה היה האירוע הראשון שיש בו תחילת ניסיון להגדרת זהות פלסטינית ואבן דרך משמעותית בתחילתו של הסכסוך.

סמוך למקום שבו אנו עומדים עמד בעבר בית המשרד הארץ ישראלי ביפו.

המשרד הארץ ישראלי הוקם ע"י הוועד הפועל של ההסתדרות הציונית בגרמניה ברחוב הווארד-בוסטרוס (כיום רחוב רזיאל 17) כדי להתחיל בפעולה מעשית של יישוב ארץ ישראל. המשרד הוקם בשנת 1908 בהנהלתו של ד"ר ארתור רופין וסגנו יעקב טהון. הוא שימש כרוע המבצעת של ההסתדרות הציונית בארץ ישראל, כשתפקידו העיקרי היה קידום, מימון וניהול פעילות התיישבות בארץ. מבנה המשרד היה בבעלות הכנסייה המרונית ולמרבית הצער נהרס.

נתקדם נא לאורך רחוב רזיאל אל בית מספר 15 ונתמקם מול חזית הבניין העשויה עיטורי שיש, שם נאזין לתחנה הבאה.

תחנה מס' 11

הבית של אלכסנדר הווארד רחוב רזיאל מספר 15

בשנת 1892 כנראה, נחנך בבניין זה בית מלון ויתכן שאף הווארד עצמו התגורר במקום. בחזיתות של בתים נוספים משני צדי הרחוב, על סורגי הברזל שמתחת לקשתות, יוכלו בעלי החוש הבלשי שמבייניםם להבחין בסורגים שצורתם חצי שמש ובמרכז מונוגרמה המשלבת את ראשי התיבות של שמו של אלכסנדר הווארד: A עבור Alexander H 1 עבור Howard. מעל הכניסה לבית מספר 13 יש טבלת שיש המכוסה בחלקה הגדול בחוטי חשמל ועליה רשום Howard st.

בצדו השני של הרחוב, בבית מספר 11 פינת רחוב הדואר 1, אפשר להבחין בטבלת שיש שעליה כתוב: "NEGIB BOUSTRUS RUE 1886". מכאן ואילך ייקרא הרחוב בוסטרוס, רח' = RUE בצרפתית ובוסטרוס על שם ערבי עשיר מנכבדי יפו שפיתח את החלק הזה של הרחוב והתגורר בבית גדול בקצהו.

נתקדם לאורך רחוב רזיאל עד לבית מספר 4, ונגיע לבניין גדול בעל מרפסות רבות ושם נאזין לתחנה הבאה.

**

תחנה מס' 12

בית סורסוק רחוב רזיאל מספר 4

בניין זה, הבולט בחזותו, נבנה על ידי משפחת סורסוק העשירה שישבה בביירות. המשפחה ניהלה עסקים מגוונים במזרח-התיכון והייתה הבעלים של קרקעות רבות בגליל, בעמקי הצפון ובמפרץ חיפה ואף מכרה אדמות רבות שהיו בבעלותה ליהושע חנקין, גואל עמק יזרעאל. בשנת 1925 נחנך הבית המפואר שלפניכם בטקס חגיגי שבו השתתף גם הנציב העליון הבריטי - הלורד פלומר.

הבניין בן 4 הקומות שמשפחת סורסוק כה התגאתה בו היה הגדול והמפואר ביפו של אותם הימים. מבנה זהה שנבנה בביירות נהרס במלחמת האזרחים של לבנון ב-1975.

הנכס שימש בניין משרדים יוקרתי ופעלו בו חברות ספנות, קונסולים זרים וסוחרים אמידים. בבית שכנו גם משרדיהן של חברות יהודיות, ביניהן לשכת המסחר של תל אביב והחברה של מאיר דיזנגוף, ראש העיר הראשון של תל אביב. אולם היהודים נטשו את הבית ואת הרחוב במהלך מאורעות 1936.

הסגנון האדריכלי של בית סורסוק שונה בתכלית מסגנון הבנייה של הבתים הבנויים מאבן כורכר שאפיינו את הבנייה ביפו עד אז. שימו לב ללבנים האדומות וללוחות השיש הלבן שהובאו מאיטליה. במרפסות הקטנות נבחין במעקי הברזל עם עבודת הפרזול העדינה, ניגוד מוחלט למעקי האבן שהיו מקובלים ביפו באותה תקופה.

אחרי מלחמת העצמאות וכיבוש יפו ב-1948 הועבר הבית לידי משרד הביטחון שהפעיל כאן יחידות שונות. כיום הוא משמש כמרכז עולים וכמוסד לדיור מוגן.

נפנה מבטינו לצד השני של הרחוב, לבניין מספר 7 ברחוב רזיאל - מול בית סורסוק. בבניין זה שכן בסוף שנות התשעים של המאה התשע-עשרה מלון קמיניץ המפורסם. המלון הוקם ביפו בשנת 1884, ובתחילת דרכו שכן, ככל הנראה, במושבה הגרמנית והועבר לכאן רק בשנת 1896.

מקור השם קמיניץ - ע"ש העיירה קמיניץ בליטא, משם הגיעה לצפת משפחתו של יהודי בשם מנחם מנדל בויס. בנו של מנחם מנדל, אליעזר ליפא קמיניץ, הקים רשת מלונות בירושלים, חברון, יריחו וברחוב זה ביפו. בנו בכורו בצלאל ניהל את המלון ואחריו בנו חיים. המלון ביפו הנקרא על שם היה מפואר ונבנה בסטנדרט אירופאי גבוה, והכי חשוב - היחיד בבעלות יהודית במלונאות הארץ-ישראלית! רבים התאכסנו בו, ויש המאמינים כי גם בנימין זאב הרצל, בכבודו ובעצמו, התארח בו לפני פגישתו עם הקיסר וילהלם השני.

לאחר מלה"ע הראשונה ירד המלון מגדולתו ונסגר סופית בשנת 1924. בראשית שנות החמישים התמוטט המבנה ונותרה ממנו רק שורת החנויות שבמפלס הרחוב.

בפינת רחוב רזיאל ושדרות ירושלים עמד ביתו של נגיב בוסטרוס - בית מידות גדול בן 4 קומות (היחיד ביפו עד אז!) שנהרס כדי לפנות מקום

צילום "פוטו שוורץ" בשנת 1943 לערך, מאוספי "ביתמונה"

התמונה השביעית - נמל יפו וסלעי אנדרומדה

תחנה מס' 13

בניין עם תמונות של יפו

רחוב מרזוק ועזר מספר 15

התמונות שעל הבניין מציגות את יפו לאורך ההיסטוריה, ועבור תמונה-תמונה, מימין לשמאל, נשמע את סיפוריהן של התמונות.

התמונה הראשונה מציגה את חוף יפו והעיר במראה מצפון, מכיוון חוף ימה של תל-אביב כיום... תאריך התמונה אינו ידוע, כפי הנראה תחילת המאה ה-19. על רצועת החוף בקדמת התמונה נראה חלק משכונת מנשיה (היום - גן צ'ארלס קלור). אפשר להתרשם מצריח מסגד הים הנראה עד היום ביציאה מנמל יפו.

בתמונה השנייה נראה מגדל השעון ובית הסראייה שמאחוריו. בית הסראייה הוקם בשנת 1897 כבית ממשל לשלטון העות'מאני מחוץ לחומות.

התמונה השלישית מראה את נמל יפו - המעגן, סירות הדייגים וסלעי אנדרומדה ברקע - תוכלו להתרשם מהצפיפות הרבה של הסירות במעגן הקטן של נמל יפו ומריבו שוניות הכורכר בים, חלקן פוצץ להרחבת נתיב השייט בכניסה הצפונית לנמל.

התמונה הרביעית מספקת מבט מתוך העיר יפו העתיקה צפונה, אל הדיונות שעליהן תצמח תל אביב! זהו העתק ציור של הנרי בייקר טריסטרם שביקר בא"י כמה פעמים בין השנים 1858 ל-1880. אפשר להתרשם ממבנה ה"קסבה" הצפוף, הבנוי כולו מכורכר חשוף בטכניקה של קשתות, כיפות וקמרונות.

התמונה חמישית מציגה סביל על אם הדרך לירושלים ליד אבו-כביר. סביל הוא "רהט" או שוקת לאספקת מים לתושבים ולעוברים בדרך. הסביל הוקם ע"י אבו נבוט כחלק מתחזוקת הדרך לירושלים בתחילת המאה ה-19. כיום הסביל ניצב על דרך בן צבי בקרבת תחנת הדלק "פז" לכיוון יפו.

תמונה השישית מציגה את בית הסראייה בימי תפארתו והעגלות שלפניו. הבניין נהרס בפיצוץ ע"י אנשי הלח"י בינואר 1948 וכיום אפשר לראות רק את שחזור עמודי החזית. התמונה הזאת ממחישה את מראה הבניין בימי תפארתו.

התמונה השביעית מראה את יפו העתיקה במבט ממערב, מהים. שימו לב לשוניות "סלע אנדרומדה" שהיו אימת הימאים, כך נראתה יפו לכל נוסע שהגיע אליה באונייה.

התמונה השמינית העתק ציור של דויד רוברטס המציג צליינים בבית הקברות המוסלמי בחוף שמצפון ליפו. בית הקברות המופיע בתמונה הוא קרוב לוודאי אותו בית קברות ששכן באזור מפרץ יפו של היום ונהרס ופונה ב-1915.

התמונה התשיעית היא תמונה מתל-אביב המראה את שירות הדילי'נסים ליפו, שירות יומי שפעל ברחוב שהיום נקרא דרך יפו-תל אביב. השירות החל לפעול באפריל 1911 והיה בעל תחנות קבועות, ביניהן נווה צדק ונווה שלום, המושבה הגרמנית, קרן הרחובות הרצל-רוטשילד ועוד.

נחתום את הטיול במבט לכיוון הים, אל קו האופק. מלפנים נראים העמודים של הסראייה ומולנו באופק בולטים שלושת הצריחים המסמלים את שילוב התרבויות הייחודי של יפו: צריח המסגד הגדול של יפו, הידוע גם כמסגד מחמודיה, מגדל כנסיית סנט פטרוס ומגדל השעון.

- זוהי יפו! **

"קלוב ישרון" שהפעיל במקום ספרייה ושימש מקום מפגש לאסיפות לציבור יהודי יפו. כאן נאם לראשונה עקיבא אריה וייס על אודות הצורך להקים עיר עברית ראשונה וכאן נבחר הוועד הראשון של "אחוזת בית" שוייס עמד בראשו. הבית נהרס ואינו קיים עוד.

כאן מסתיים סיפור היציאה של יפו אל מחוץ לחומות. תוכלו לחזור לכיכר השעון בדרך שבה הגענו או להמשיך לתחנה אחת נוספת שבה מוצגות תמונות ייחודיות של יפו לאורך ההיסטוריה.

למעוניינים בתחנה הנוספת, התקדמו מזרחה לשדרות ירושלים. פנו דרומה לאורך שדרות ירושלים עד לרמזור הבא. בפינת רחוב מרזוק ורחוב עזר פנו מערבה (ימינה) כ-30 מטרים עד לבית מספר 15. חפשו את התמונות בעיגולים שעל החלק העליון בחזית הבניין, והאזינו להסבר הבא.

לשדרות ירושלים. השדרות עצמן, היו יוזמה של המושל המקומי של יפו - חסן בק. יצחק רוקח סיפר בזיכרונו כי חסן בק הציע לבוסטרוס "הצעה שלא יכול היה לסרב לה". ע"פ סיפורו של רוקח, הובא בוסטרוס תחת משמר מביירות והושלך למרתפי הסראייה עד חצות. אח"כ "הציעו לו לתרום את ביתו לטובת העיר". ואכן - אחרי זמן קצר הונח על שולחנו של חסן בק מסמך, חתום ע"י בוסטרוס, ובו נאמר:

"תמיד הייתה שאיפתי כי יהיו במדינתנו גנים ציבוריים, פארקים ושדרות. נהייתי אפוא לראות את התכנית של שדרות ג'מאל פשה (שד' ירושלים של היום), לפיה תעבור השדרה על מגרשי. הריני מצהיר בזה שאני מוסר את הבניין במתנה לעיריית יפו ופונה לפטרויטים אחרים לעשות כמוני..."

בקצה זה של השדרה עמד גם בית נבולטי שבו שכן

עיריית תל-אביב - יפו, המישלמה ליפו, 2012

הפקת סיורים קוליים: יד בן-צבי בשיתוף חברת תור-מן

יד בן-צבי - מנכ"ל: יעקב ניב

יד בן-צבי - סמנכ"ל: אריק וירצבורגר

ייעוץ מדעי: יעקב ינון, משה רימר

ריכז הפרויקט: יולי מלאך, תרצה רבינוביץ', ענת שטיינמץ

חברת תור-מן - מנכ"ל: מיכאל הלפרין

כתיבת מסלול היציאה מהחומות: צבריר קורציה

ביבליוגרפיה: ראה הפנייה באתר www.visit-jaffa.com